

In gesprek met Theo van der Poel, streek-historicus

Sjaak van der Geest

Theo van der Poel is zonder twijfel de meest productieve en bevlogen historisch onderzoeker in onze gemeente. Ik vraag me al jaren af hoe hij al dat onderzoek heeft kunnen doen naast zijn 'gewone leven' als docent op een Mavo en als echtgenoot, vader en grootvader en nog meer. Wie hij is en hoe hij dat onderzoek deed (en nog steeds doet) lijkt me ook boeiend voor de lezers van Alkmadders. Na enig aandringen stemt hij in met een interview – of eigenlijk was het meer een gesprek.

Ik noem hem gewoon Theo, want hij is een volle neef van me, om precies te zijn een dubbele volle neef (een term die niet onbekend is in de genealogie). Zijn vierde boek 'Geestverwanten', dat de geschiedenis van zijn moeders familie uitpluist, is tevens mijn familieboek en wel via mijn vader. Als ik iemand tegenkom die Van der Geest heet, is de eerste – wederkerige – vraag altijd: Op welke bladzijde sta jij in het Geestenboek? Voor niet minder dan negen families heeft hij zo'n boek gemaakt met genealogische overzichten gelardeerd met afbeeldingen en korte verhalen. Hij heeft daarmee een belangrijke impuls gegeven aan het historisch besef van die families.

Theo van der Poel is in 1932 geboren op de Blankenhoeve aan het Vennemeer in Oud Ade als vijfde kind in een gezin dat zou uitgroeien tot zestien kinderen, waarvan dertien jongens. Hij is even oud als de Afsluitdijk, zegt hij met

Theo van der Poel in zijn werkkamer.

gevoel voor historische context. Tegen het einde van de oorlog was de school gesloten en Theo spreekt dan van een 'verloren jaar'. Door oorlogsomstandigheden en het feit dat in 1943 aan de lagere school het zevende en acht-

ste leerjaar toegevoegd waren (VGLO: Voortgezet Gewoon Lager Onderwijs), was het voor de onderwijzers op het eind van de oorlog moeilijk om op het juiste niveau les te geven. Daarom ging Theo vanuit de achtste klas naar de R.K. Hogere Burgerschool Sint Bonaventura in Leiden.

Na zijn eindexamen wordt hij opgeroepen voor militaire dienst. In de tussentijd vier maanden verblijft hij op de bonnefooi in Frankrijk "omdat nietsdoen niet in mijn vocabulaire past". Zo kort na de oorlog een niet alledaagse keuze. Daarna bijna 24 maanden in militaire dienst (tot half september 1954). Weer twee "verloren jaren". Hij vindt een kantoorbaan bij de Hoogovens in IJmuiden, maar als er een spoedcursus voor onderwijzers wordt aangeboden kiest hij daarvoor. Hij haalt vervolgens zijn 'hoofdacte' en enkele jaren later ook diploma's in Frans en boekhouden. Hij wordt onderwijzer op de lagere school in Warmond (vier jaar) en Hillegom (twee jaar) om vervolgens leraar te worden op de Mulo (voorloper van wat nu Mavo heet). Theo trouwt met zijn dorpsgenote en bijna-buurmeisje Trudy van der Hulst en zij vestigen zich in Hillegom. Ze krijgen vier kinderen, waarvan er nu een in Nieuw-Zeeland, een in Nederland en twee in Duitsland wonen. Deze diaspora heeft hun leven boeiend maar ook ingewikkeld gemaakt. Het betekende veel reizen. Zo hebben ze samen zes keer Nieuw-Zeeland, aan het andere eind van de wereld, bezocht.

Na deze 'introductie' volgt hieronder een geanimeerd gesprek met Theo waarin ik hem een aantal vragen voorleg:

De boerderij Blankenhoeve.

Waar komt jouw historische interesse vandaan?

Mijn jongere broer Jacques en ik bleken al vroeg (ik was ongeveer 15) belangstelling te hebben voor de parochiegeschiedenis. Dat werd opgemerkt door de toenmalige pastoor Dercksen die ons uit zijn bibliotheek een deel van de geschiedenis van het Bisdom Haarlem leende waarin pastoor Görtz omstreeks 1875 zijn onderzoeken had gepubliceerd. Ik moet ergens nog een oud schriftje hebben liggen waarin we bepaalde details daaruit noteerden.

Pastoor Dercksen (1882-1962).

Vooraf ook pastoor Verkleij en zijn priesterneef Joop Streng verdiepten zich in de geschiedenis. Bingo was het toen Joop Streng in Amersfoort in de bibliotheek van de Oud-Katholieke Kerk een kopie meekreeg van het leven van Pastoor Van der Plaat (1605-1684) door Johannes Laval. Toen kwam ik erachter hoe moeilijk het was voor een oud-Hbs'er om de briefwisselingen over en met Van der Plaat in het Latijn te lezen. Maar met de hulp van Jacques, die vijf jaar op het seminarie had gezeten, lukt het. Jacques is altijd ontzaglijk belangrijk voor mij geweest en heeft me tot zijn dood steeds geholpen. We zaten soms uren aan de telefoon om historische raadsels op te lossen. Pijnlijk vond ik het toen pastoor Schrama mij rond 1978 vroeg een boekje over de Sint Bavoparochie samen te stellen. Het moest binnen een half jaar verschijnen, terwijl ik vond dat ik daar twee jaar voor nodig had. Om die reden moest ik het afwijzen. [In 1989 (*Leids Jaarboekje*), 1990 (*Sprokkelen rond de Oude Ade*) en 2006

(*Hoe de kerkklokken in Alkemade gingen luiden*) vond hij alsnog de gelegenheid om een deel van zijn spitwerk over de parochie te publiceren, SvdG]

Familiegeschiedenis

Mijn hobby voor familiegeschiedenis is een ander verhaal. Misschien zit het wel in mijn Koblenzweij-genen. Mijn oudoom Piet Koblenzweij, wonend op Het Klaverblad, tweehonderd meter voorbij onze boerderij, schreef nota bene in mijn geboortjaar een schoolschrift vol over de families Koblenzweij, Van der Geest en Van Gent. Zijn bronnen waren bidprentjes en zijn geheugen. Maar de beslissende vonk die mij echt aan het werk zette was het huwelijk van mijn zus Annie met Piet van der Poel uit Rijpwetering. Zij zouden volgens mijn vader geen familie van elkaar zijn, wat ik onmogelijk kon aannemen. Na lang zoeken in archieven vond ik dat onze en zijn familietak in 1780 bij elkaar kwamen.

Van het een kwam het ander. Ik zette door. Tegenwoordig is dat een fluitje van een cent. Alles vind je op internet. Er zijn ontelbare sites waar je terecht kunt. Ik noem er een paar: *Wie was Wie*, *Ga het na*, *Open Archieven*, *Regionaal Archief Leiden*, *Centraal Bureau van Genealogie*, ik kan zo nog een hele tijd doorgaan. Ik moest in die tijd echter naar de gemeentehuizen en mocht overal leges betalen. Met de moeizaam bij elkaar gesprokkelde gegevens, verwerkt in een geheel met het handgeschreven document, ging ik naar Jan van Lierop. Hij was mijn collega op de

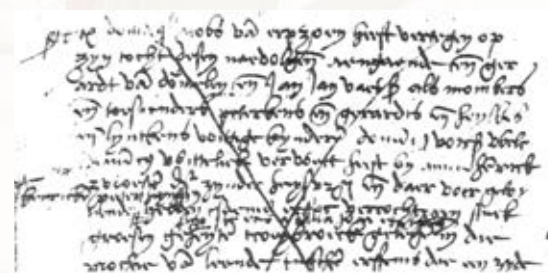
Piet Koblenzweij.

Handelsavondschool en eigenaar van een offsetdrukkerij. Het betekende wel dat mijn manuscript geheel overgetypt moest worden. Anders dan met de tekstverwerker kon je nieuwgevonden feiten of andere veranderingen er niet tussen schuiven. Ik gaf dat aan met V'tjes achter de tekst die de arme typist, Van Lierops zoon Frans, dan ergens tussen de regels moest invoegen. "Hou nou eens op met al die V'tjes, ik word er gek van!" riep hij dan. Bovendien: allemaal extra kosten! En dat in 1973, een tijd waarin er nauwelijks familieboeken verschenen van gewone boerenfamilies. Na het handgeschreven manuscript kwam de oude typemachine, gevolgd door de elektrische en als laatste de tekstverwerker op de computer.

Eerlijk gezegd begrijp ik zelf ook niet waar ik de tijd vandaan haalde. Naast mijn dagtaak op de Mulo gaf ik twee avonden les op de avondschool en één avond werd vrijgehouden voor repetities van het kerkkoor waar ik de dirigent van was. De vrije middagen waren bezet voor het jongenskoor. Eigenlijk had ik alleen in de vakanties tijd voor mijn hobby, maar dan alleen bij slecht weer want bij goed weer werd een beroep gedaan op mijn taak als huisvader.

Hoe ging je te werk?

Eerst natuurlijk naar de Burgerlijke Stand die in 1811 was ingevoerd. Voor gegevens van vóór 1811 moet je verder zoeken in doopboeken. Die waren in 1929 overgebracht naar de rijksarchieven in de provinciale hoofdsteden. Daarna begon mijn hobby, het echte zoekwerk voor de genealoog: notarieel archief, rechterlijk archief, belastingarchief, crimineel archief, enzovoort. Onontbeerlijk daarbij was natuurlijk dat je goed het oude schrift kon lezen dat soms ook nog vol onleesbare toegevoegde krabbels en doorhalingen stond. Hier een afschrikkend maar ook fascinerend staaltje van onleesbaarheid:

Het is een passage uit een 'koop-acte' uit 1562, te vinden in mijn 'Die Woeste Poel' (pag. 82) waarin ik op zoek ga naar de

diepere wortels van mijn Van der Poel-stam. Ambtelijk geknoei: tot driemaal toe wordt er een zin tussengeschoven die vergeten was. Het grote kruis door de tekst is geen probleem; dat betekent dat de transactie is afgesloten. Maar die correcties maakten me wanhopig. Toch ben ik 'er uit' gekomen. Deze akte is wel een erg extreem geval, dat de lezer mogelijk afschrikt om zich op dit terrein te wagen. Misschien kun je beter een ander voorbeeld kiezen [wat ik niet gedaan heb; ik hou van dramatiek, SvdG].

Tegenwoordig kun je de doopboeken via internet thuis lezen en mogelijk zullen daar in de toekomst ook andere archieven bijkomen. Dat heeft tot gevolg dat het een na het andere boek verschijnt met gegevens uit de doopboeken, aangevuld met feiten die overgenomen worden van eerder op het scherm gevonden familieboeken. Je wilt niet weten hoeveel mensen dat klakkeloos en onzorgvuldig overnemen. Een voorbeeld: de eerste Pennings die zich in Heemstede vestigde heette Reinerus. Een al te enthousiaste genealoog weet met stelligheid te melden dat Reinier gedoopt is in Beek en Donk, in Noord-Brabant. Maar op de bewuste datum vind ik wel een kind Pennings, maar dat heet Rogherius. Ook het jaar ervoor werd in dat gezin een Rogherius gedoopt. Werd Rogherius ineens Reinerus? Vergissing van de pastoor? Hou op zeg!

Dat wil echter niet zeggen dat pastoors zich nooit vergissen. Een ander voorbeeld: waarom heb je in onze gemeente Cors van der Meer, Cors van Leeuwen, Cors den Hollander (allemaal met de doopnaam Christianus) maar geen Cors van der Geest? Die heten allemaal Chris. Merkwaardig. Zoiets wil ik dan weten; dus de archieven in! Oplossing? De roepnaam Chris komt uit de familie Van Dijk, de voorfamilie van mijn overgrootmoeder Pleuntje van Dijk. De oudste Chris-van-Dijken blijken niet onder de naam Christianus gedoopt te zijn, maar Christophorus of Christoffel, roepnaam Chris. Bij de pastoor van Berkel of Hazerswoude ging het fout. Hij doopte Chris van Dijk als Christianus. Een andere doopnaam, maar de roepnaam bleef Chris. Leuke vondst toch?

Mijn hobby is zeker niet het publiceren van familieboeken, maar wel de familiegeschiedenissen van de 16e en 17e eeuw. Uit die tijd heb ik veel aktes, zowel notariële als schepenaktes van alle omliggende ambachten, boek voor boek doorgespit: Alkemade, Esselijkerwoude, Zoeterwoude, Hazerswoude, Rijnsaterwoude, Rijnsburg, Noordwijk, Warmond, Lisse, Sassenheim, Hillegom enzovoort. De tijd voor of tijdens de Reformatie dus, toen de noodzaak van doopboeken nog niet tot de kerkelijke prioriteiten behoorde, zeker niet bij de katholieken. Die mochten geen godsdienstige bijeenkomsten houden en zouden met bijhouden van doop en trouw zichzelf in gevaar kunnen brengen. Ik verslijt meer uren in die oude boedelscheidingen en testamenten dan in de doopboeken. Daar vind je dikwijls verrassende verhalen die helaas te kort zijn om er een artikel aan te wijden, wat me overigens bij 'Sprokkelen rond de Oude Ade' wel aardig gelukt is, al zeg ik het zelf.

Natuurlijk betekent dat niet dat ik kritiek of een soort minachting heb voor de publicaties die alleen zijn samengesteld uit de doopboeken, maar ik vind het zo jammer dat de samensteller niet de moeite neemt, desnoods met hulp, om wat gegevens op te dissen uit de tijd ervoor.

Tot slot, een ander probleem bij de huidige hausse van fami-

lieboeken in het internettijdperk is dat de bron van informatie door zoekende amateur genealogen niet genoemd wordt. Dat is niet alleen niet netjes, maar ook rampzalig omdat het voor anderen moeilijk, zo niet onmogelijk gemaakt wordt een en ander te controleren. In de wetenschap heet dat 'plagiaat' en wie er op betrapt wordt loopt het risico zijn baan te verliezen.

Hoe financierde je jouw 'hobby'?

Eerst iets over de kosten. Voordat er het internet was, moest je op pad, soms dichtbij, soms ver weg. Weekje op de camping in Münster, retourtjes naar Maastricht, Luik en heel veel naar Den Bosch. Ook uit Brugge en Anderlecht werden gegevens gehaald. Dan moest je 'leges' betalen voor de tijd dat de ambtenaar bezig was met zoeken. Soms duurde dat erg lang omdat de persoon in kwestie niet zo bedreven was op dit gebied. Ik zou het zelf veel sneller kunnen, realiseerde ik me. Af en toe kon ik hem/haar overhalen mij toe te laten tot de archieven, zoals in plaatsen als Zoeterwoude, Rijnsaterwoude en Alkemade waar ze mij kenden. "Ga je gang maar, pak maar wat je nodig hebt," zeiden ze. Dat spaarde geld en tijd. Het kwam ook wel voor dat zo'n ambtenaar zelf geïnteresseerd raakte in mijn onderzoek en gratis mee ging speuren. Als ik iets gevonden had maakte ik een notitie of, als dat mogelijk was, liet ik tegen betaling ter plekke een fotokopie maken. Maar ook nu er internet is, moet ik toch nog voor bepaalde gegevens naar Den Haag, Leiden of andere archieven. Als het karwei klaar was en het boek verscheen, wilde ik natuurlijk wel dat minstens de kostprijs opgebracht zou worden. Op basis van het aantal adressen van mensen die het boek wilden aanschaffen werd de oplage bepaald en een verkoopprijs vastgesteld. En dan maar hopen dat het boek voldeed aan de verwachtingen. Boeken over een specifieke instelling of familie waren minder riskant wat de financiering betreft. Daar ging altijd een opdracht aan vooraf.

| Welke mijn favoriete publicaties zijn? Ik zou het niet weten. Moet ik dat zoeken bij de boeken of de vele artikelen in regionale of landelijke periodieken? Met plezier kijk ik terug op die onderzoeken waarbij ik de oorsprong van een familienaam vond, zoals Borst, Van der Geest, Van der Meer, Van Wieringen, Koblenzweij en natuurlijk mijn eigen naam, Van der Poel. Ik hield het meest van onderzoek dat ver terugging in de tijd, de 15^e - 16^e eeuw of nog vroeger.

Historisch gezien vond ik het tweede deel over de familie

op bezoek bij de laatste (Coby) Koblenzweij.

Zwuesten-Van der Poel, van 1380 tot 1660, een mooie ervaring. Ik was op bezoek bij Toon van Asten, toentertijd een bekende genealoog in de Meijerij (N-Br) en hij gaf me weinig hoop. "Je bent de vierde die het probeert en ik heb dan ook mijn twijfels of het jou wel zal lukken." Als je dan in een akte uit omstreeks 1480 een minuscuul klein afkortingsteken ontdekt dat de keten van honderd jaar geschiedenis na enig puzzelen sluitend maakt, dan mag je toch wel een beetje trots zijn.

Of mijn onderzoek naar de oorsprong van de Koblenzweijen. Oudoom Piet Koblenzweij die ik zo-even noemde als mijn inspirator schreef in zijn familiegeschiedenis dat de eerste Koblenzweij, Vincent, als klein jongetje en weeskind met zijn oudere zus was meegekomen uit Duitsland. Een aandoenlijk verhaal maar het klopte niet. Ik ontdekte dat de naam afkomstig was van een klein landgoed in Utrecht, Kovelswade. Omdat sommige familieleden niet konden lezen en schrijven moest de ambtenaar die de geboorte van een kind registreerde maar op het gehoor afgaan bij de spelling van de naam. Na 1811, toen de Burgerlijke Stand werd ingevoerd, werd de naam echter vastgelegd en konden zulke vergissingen niet meer gemaakt worden. Maar toen was 'Covelswaey' al in 'Koblenzweij' veranderd. Mijn spoorwerk toont aan dat er in die naam geen spoor van Duitsland is, laat staan van Koblenz.

Je ging in 1989, kort voor je 57^e, met de VUT. Wat gebeurde er daarna?

Als je naar mijn publicaties kijkt [aan het eind van dit gesprek], zie je dat ik na 1988 het meest productief ben geweest. Ik heb zelf ook dankbaar gebruik gemaakt van de voorzieningen op internet. Ik breng heel veel tijd door op mijn zolderkamer waar mijn computer staat, maar ik trek er ook nog steeds op uit. Voor mijn boek over de Koblenzweijen heb ik allerlei plaatsen bezocht in Utrecht, maar ook Oegstgeest en Alphen aan de Rijn waar voorouders van de familie gewoond hebben, om een beter beeld te krijgen van hun leefomstandigheden. Ik heb ook de laatst levende Koblenzweij opgezocht om haar herinneringen op te tekenen.

Je bent nu 87 en zelfs als je zo oud wordt als je peetoom Jan van der Poel (103) heb je niet het eeuwige leven. Wat gaat er met al je gegevens gebeuren als je er niet meer bent?

Eigenlijk hou ik me daar niet zo mee bezig. Het klinkt mogelijk wat cru, maar als ik er niet meer ben, vind ik alles goed wat men met mijn gegevens wil doen. De voor mij belangrijkste dingen staan veilig op een stick. De vele klappers met familiegegevens hebben weinig waarde omdat het alleen om mijn interesses gaat. Hetzelfde geldt voor gegevens uit notarieel of rechterlijk archief. Mijn boeken, kaarten, atlanten etcetera is een ander verhaal. Daar zou ik niet graag de papierversnipperaar mee voeden.

Maar jouw persoonlijke interesses kunnen toch ook voor anderen interessant zijn? Waarom probeer je al die klappers en mappen niet ergens in veiligheid te brengen, bijvoorbeeld bij Oud Alkemade? Daar komen mensen die op zoek zijn naar historische gebeurtenissen en namen uit deze omgeving.

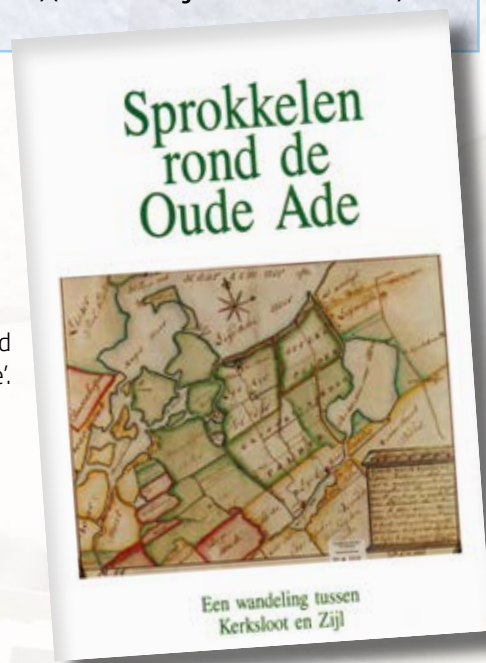
Als Oud Alkemade die wil hebben, mij best. Klappers over het Lageland, Oud Ade, Boekhorst, Warmond, Vrouweven, Rijpwetering, Kaag en misschien ook wel Esselijkerwoude en Rijnsaterwoude, het lijkt interessant voor Oud Alkemade.

Maar nogmaals: er staan alleen maar aktes in die *mijn* belangstelling hadden en daar heeft een ander misschien weinig aan.

Mijn kleinkinderen tonen weinig interesse, die hebben immers hun telefoontje. Wel zijn ze mij dankbaar voor de twee boeken die ik over mijn/ons verleden schreef: 'Terugblik op de Blankenhoeve' en 'Theo de Vijfde'. Het zijn voor hen toch een beetje eyeopeners. Ze geven antwoord op vragen waarom onze generatie, maar ook de generatie ervoor, die ouders van dat grote gezin, bepaalde beslissingen bewust niet konden nemen of juist wel hebben genomen. Hoe wij achteraf, niet alleen door de oorlogsjaren, maar vooral ook door de benauwende interpretatie van de kerkelijke wetten werden geremd. Het heeft in deze huiskamer tot leerzame discussies geleid met kinderen en kleinkinderen over bijvoorbeeld drinkwater, hygiëne, seks en geloof. Ik schreef die twee boeken op hun verzoek, maar nu ben ik zelf ook blij dat ik dit aan mijn kleinkinderen kan nalaten.

Een overzicht van de boeken van Theo van der Poel:

- ✓ Van der Poel, een oud Rijnlands geslacht (1973)
- ✓ Die Woeste Poel (met supplement) (1979)
- ✓ 100 jaar Parochiekoor 'Ad Majorem Dei Gloriam' (1980)
- ✓ Geestverwanten (1981)
- ✓ Familieboek Van der Hulst (1985)
- ✓ Sprokkelen rond de Oude Ade (1990)
- ✓ RK Parochiale School St. Bavo, Oud Ade, 1865-1990 (1990)
- ✓ Uytten Aeckerboom (1993)
- ✓ Gebijnaemt Borst (1996)
- ✓ Familieboek Wesselingh (1998)
- ✓ Terugblik op de Blankenhoeve (1999)
- ✓ Een Eeuw door de Bank genomen (2001)
- ✓ Wyerings Erfgoet (2003)
- ✓ Hoe de Kerkklokken in Alkemade zijn gaan luiden (2006)
- ✓ Van Kovelswade naar Koblenzweij (2007)
- ✓ Van Pau tot Pouw (samen met Ton van der Meer) (2009)
- ✓ Uyt de Hoek van Holij (2014)
- ✓ Theo de Vijfde (2018) (alleen voor eigen familie en vrienden)

Sprokkelen rond de Oude Ade.